

DERECELENDİRME SÜRECİ İŞİĞİNDA BASEL II'NİN KOBİ'LERE ETKİLERİ VE KOBİ'LERCE ATILMASI GEREKEN ADIMLAR: ANALİTİK BİR BAKIŞ

*AN ANALITICAL GLANCE AT THE EFFECTS OF
BASEL II PRINCIPLES ON THE SMALL AND
MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMEs) AND
STEPS TO BE TAKEN BY SMEs IN THE LIGHT
OF RATING PROCESS*

Doç. Dr. Tamer AKSOY *

ÖZ

Basel II düzenlemeleri bankaların küresel ortak standartlarda çalışmasını öngören kurallar bütünüdür. Yeni düzenleme, % 8 oranındaki minimum sermaye gerekliliğinin tekrar tanımlanması, gözetimin gözden geçirilmesi ve piyasa disiplini konularında üç temel esas getirmektedir. Basel II, çok çeşitli kesimlere yönelik önemli etkiler doğurmaktadır. Bu kesimlerin başında bankacılık sektörü ile reel sektörü temsilen KOBİ'ler gelmektedir. Basel II, sermaye yönetiminde, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, işletmelerin kredilendirmesinde ve verilecek kredilerin fiyatlandırmasında risk bazlı yeni bir yapı getirmektedir. Bu yapı hem bankacılık sektörünü hem de faaliyetlerini çok büyük ölçüde banka kredileriyle sürdüren KOBİ'leri etkilemektedir. Çalışmada derecelendirme ışığında Basel II'nin getirdiği temel düzenlemeler ile risk bazlı kredilendirme, muhasebe sistemi ve finansal raporlama dahil KOBİ'lere olan etkileri ve çeşitli açılardan atılması gereken adımlara kısaca ışık tutulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basel II, KOBİ, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

* Türkiye Denetim Standartları Kurulu Yönetim Kurulu Üyesi

ABSTRACT

Basel II principles are the sum of the rules targeting banks should run with the same common global standards. Basel II proposed a capital framework consists of three main pillars: Minimum Capital Requirements with a minimum capital standard of 8%, supervisory review and market discipline in addition to the risk-based capital management and risk-based credit pricing. These regulations give birth important effects to various sectors. Banking sector and Small And Medium-Sized Enterprises (SMEs) which represent the reel sector are in the lead of those sectors. Basel II principles constitute a new risk-based structure in the field of capital management, capital adequacy and pricing the credits lended. This risk-based structure effects both banking sector and also SMEs which continue their activity almost with the banking credits. In this study, It is tried to shed light on the basic regulations and their impacts on the SMEs of Basel II standards along with the steps to be taken by SMEs including risk based lending, accounting system and financial reporting in the light of rating process.

Key Words: Basel II, Small And Medium-Sized Enterprises, (SMEs)

GİRİŞ

Basel Komitesi-*The Basel Committee* (BIS f, 2007), uluslararası finans piyasalarını düzenlemek ve bankaların küresel ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS-*Bank for International Settlements*) bünyesinde 1974 yılında oluşturulmuştur¹. Bu komitece 1988'de yayınlanan Basel-I (*The Basel Capital Accord*) standartları ile uluslararası bankaların yetersiz sermaye oranıyla çalışmalarının önüne geçilmeye çalışılmış, ayrıca bankaların uyması ve sahip olması gereken çalışma esasları ile minimum sermaye gereklilikleri de standart bir yapıya kavuşturulmuştur.

Basel I, bankacılığın düzenlenmesi ve risk yönetimine yönelik ilk kapsamlı ortak uluslararası uzlaşıdır. Bu nedenle, 1988'den bugüne kadar da varlığını sürdürebilmiştir. Basel I'in temel amacı, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını, emniyetini ve güvenilirliğini korumak, bankaların risk kültürlerini oluşturmak, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelerle uyumlu olarak geliştirmek, teknolojik yatırımları tamamlamak, personeli eğitmek ve farklı ülkelerdeki uygulamalarla yeknesaklık sağlayarak, uluslararası ban-

¹ Komitenin tarihçesi hk ayrıca bkz. BIS, History of the Basel Committee and its Membership, <http://www.bis.org/bcbs/history.htm> (eriş.tar: 26.08.2007)

kalar arasında rekabet eşitsizliğini azaltmak olarak belirlenmiştir. (Lee, 2003, 93) Zamanla finansal piyasaların gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu Basel I kriterleri yetersiz kalmış ve değişen piyasa şartlarına uyum sağlayamama sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle, Haziran 2004'de bankaların sermaye yeterliliklerini ölçüp değerlendirmek ve finansal risklere/krizlere dayanıklılığı ile değişen koşullara adaptasyon yeteneğini artırmak amacıyla yeni Basel II (*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards-Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması/Yakınsaması*) düzenlemeleri oluşturulmuştur. (BIS e, 2004)

Basel II düzenlemeleri, hem finans sisteminde öngördüğü radikal değişiklikler sebebiyle bankaları, hem de bankalarla olan kredi ilişkileri nedeniyle doğrudan firmaları da etkileyen bir uluslararası kurallar bütünüdür. Bu nedenle, ilk başta sadece bankaları etkiliyor gibi görünse de, Basel II; getirdiği risk odaklı sermaye yönetimi ve risk bazlı kredi fiyatlaması sebebiyle ülkemizde KOBİ'ler başta olmak üzere çok geniş bir kesim (ekonomi, devlet, hazine, bankacılık sektörü, BDDK, reel sektör vb.) üzerinde

doğrudan çok yönlü etkiler doğuracaktır. Bu etkiler bankalardan kredi kullanan işletmeler başta olmak üzere tüm KOBİ'lere doğrudan ve/veya dolaylı olarak yansımaya olacaktır.

Yazımızda, Basel II'nin KOBİ'lere yönelik muhtemel etkileri ile KOBİ'lerce atılması gereken temel adımlara kısaca ışık tutulmaya çalışılmaktadır.

1. BASEL UYGULAMA TAKVİMİ

Bankaların ortak standartlarda çalışmasını öngören ilk uluslararası düzenleme olan Basel I, 100'ün üzerindeki ülkede büyük kabul görmüş ve uygulamaya geçirilmiştir. Ocak 1988'de öncelikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya giren Basel I düzenlemesi, ülkemiz bankacılık sektörüne dört yıl gecikmeyle 1.1.2002'de girmiştir².

Yeni Basel II Sermaye uzlaşısı ise, G-10 ve AB ülkeleri ile bazı gelişmekte olan ülkelerde 2007 yılı başında uygulamaya girmiş olup ABD'de ise 2009 yılında uygulamaya sokulması planlanmıştır. Basel II'nin yakın tarihte küresel düzeyde genel kabul görebilerek uygulamaya girmesi beklenmektedir (BDDK a, 2005, 62).

Basel II'ye geçiş takvimi ülkemiz açısından da büyük önem arz etmektedir. Çünkü bilindiği gibi Basel II, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 14

² Basel düzenlemelerinin tarihsel gelişimi için ayrıca bkz. BIS, Basel II: Revised International Capital Framework: History, 26th June 2004; (<http://www.bis.org/publ/bcbsca.htm>), (e.tarihi: 17.04.2007)

Haziran 2006 tarihli, 2006/48 (EC c, 2007) ve 2006/49 (EC b, 2007) sayılı Direktifleri (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatına dahil edilmiştir. BDDK tarafından Basel II'nin Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarca da uygulanması zorunluluğunun bir program dahilinde başlatılması öngörülmüş ve buna ilişkin bir yol haritası kamuoyuna açıklanmıştır. Süreç içinde söz konusu kapsamdaki çalışmaların AB müktesebatına dahil edilmesi ile de BDDK uygulamalarının AB müktesebatı esas alınarak yürütülmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. AB'nin ilgili direktiflerinde (CRD), Basel II dökümanında olduğu gibi, bankaların sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk unsurlarını da dahil ederek hesaplamaları, kredi riskinin belirlenmesinde ise teminatın niteliğinin değil derecelendirme sonuçlarının esas alınması ve üye ülkelerin mevzuatlarını 2006 yılı sonunda tamamlayıp 1.1.2007'den itibaren uygulamaya geçmeleri öngörülmüştür.

Ancak, birçok AB üyesi ülkenin henüz bu süreçleri tamamlamadığı gözlemlenmektedir. Halen, Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliğinin hesaplaması 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" esas alınarak yapılmaktadır.

Neticede, ülkemizin Basel II'ye geçiş süreci ve takvimine ilişkin uygulamada, söz konusu Yönetmelikte, bankaların gelişmiş teknolojik alt yapıları, yetkinlikleri ve sermaye yeterlilik düzeylerinin kayda değer gelişimi dikkate alınarak, CRD ile gelen iki temel değişiklikten biri olan ve operasyonel risk unsuru da dahil edilmek suretiyle sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin uygulamaya Temmuz 2007 itibarıyla geçilmiştir.

Buna karşın Basel II kapsamındaki bankaların kredi riskinin derecelendirilmeye dayalı hesaplanmasına ilişkin uygulama ise BDDK tarafından 2009 yılının başına ertelenmiştir (BDDK, c, 2007). Söz konusu ertelemeye; Basel II için UMS/UFRS uyumlu mali tabloların düzenlenmesinin gerekmesi, yeni TTK tasarısının henüz yasalaşmaması, reel sektör kuruluş ve temsilcilerince bu gerekçeye dayalı erteleme talebinde bulunulması gibi hususlar etken olmuştur.

2. BASEL II DÜZENLEMELERİNE ÖZET BAKIŞ

2.1. Sermaye Yeterliliği , Risk Türleri ve Fiyatlandırmada Risk Odaklılık

Bankalar dahil tüm kredi ve yatırım kuruluşlarına uygulanması öngörülen yeni Basel II düzenlemesi, risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlamasına (risk-based pricing) dayanmaktadır (Lee, 2003, 93). Risk

odaklı fiyatlandırma, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve yüksek riskli ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlandırma yapması olarak yorumlanabilir. Basel II’de, banka sermaye yönetimlerinin risk odaklı hale getirilmesi ve böylelikle açılan kredilerin maliyet hesabı, fiyatlandırma ve teminatların alım politikasında tamamen kredi alanların risklerinin temel alınması amaçlanmaktadır (Dicle, 2007, 137).

Risk odaklı kredi fiyatlandırması ayrıca bankalar başta olmak üzere tüm kredi kuruluşları ile beraber, KOBİ’ler başta olmak üzere tüm işletmelerce kullanılacak kredi miktarını ve fiyatını da olumlu ve/veya olumsuz yönde etkileyecektir (Uyar-Aygören, 2006, 5270). Kullanılan kredilerin türünden, vadesine, teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatlandırmasına yansıtacaktır. Kredi riski Basel I’de ileri tekniklerle ölçülmeden belirlendiğinden, aynı firma hakkında bankalar arasında farklı değerlendirmeler yapılabilmekte ve farklı kredi fiyatları ortaya çıkabilmekteydi. Bu aksaklıklara ilaveten, Basel I’in sürekli gelişen finansal piyasalarının ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu Basel II düzenlemeleri oluşturulmuştur.

Basel II, yeni teknoloji, küreselleşme, yenilikçi finansal ürünler ve hizmetler, piyasa işleyiş şekli başta olmak üzere, bankaların kredi yönetimini,

piyasa ve operasyonel risk yöntemlerini de değiştirmiştir (BIS a, 2004). Bu ihtiyaç ve değişim doğrultusunda çıkarılan Basel II’de, kredi kuruluşlarında risk yönetimine odaklanılmakta ve bu kuruluşlarda bilinçli bir risk yönetim kültürü oluşturulması hedeflenmektedir. Risk yönetim kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi daha verimli hale gelecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, sorunun risk yönetimince hızlı bir şekilde teşhisi mümkün olabilecektir. Basel II, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmeye, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırma, bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturma ve finansal istikrarı sağlamayı da amaçlamaktadır.

Ayrıca, risk bazlı fiyatlandırma, zincirleme olarak, KOBİ’ler dahil tüm işletmelerin mali ve kurumsal yapılarını bir bütün halinde iyileştirmelerini teşvik edici dolaylı bir etki de yaratacaktır. Daha ucuz kredi maliyetiyle kredi almak isteyen firmalar, daha yüksek bir derecelendirme notu almak durumunda kalacak ve bu doğrultuda mali, kurumsal ve yönetim yapılarında etkin iyileştirmeler yapma ihtiyacını hissedeceklerdir.

Basel II içinde bankalar açısından sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin

nasıl değerlendirileceğine ilişkin hükümler mevcuttur. Basel II’de risk ağırlıklı kredilendirmeye ilaveten, riski azaltıcı bir unsur olarak sigorta konusuna da daha fazla onay verilmekte ve ayrıca kısmi mortgage kredi kullandırmaları gibi detay konulara da büyük esneklik getirilmektedir.

Ayrıca, KOBİ’ler (*Small and Medium-Sized Enterprises-SMEs*) de özel bir düzenlemeye tabi tutulmaktadır. Bu nedenle % 99.8’i KOBİ statüsü ve tanımına giren ülkemiz işletmeleri açısından Basel II konusu son derece önem taşımaktadır (Geçer, 2005, 78). Basel II uzlaşısında açıklanan gelişmiş yöntemlerin, banka ve kredi kuruluşlarınca risk ölçümünde kullanılmaması halinde, banka/kredi kuruluşlarının sermaye ihtiyaçlarının katlanarak artırılması öngörülmüştür. Bu yöndeki bir artışın, KOBİ’lere kullandırılan kredi maliyetlerine yansıtılması, kredi maliyetlerinin artması ve uzun dönemde işletmelerin rekabetçilik yeteneklerinin de etkilenmesi gibi önemli sonuçları olabilecektir.

Ülkemiz işletmelerinin neredeyse tamamı KOBİ tanımı içine girmektedir. KOBİ’lerin çok büyük kısmında da banka kredileriyle finansman yöntemi seçilmiş olup işletmelerimiz deyim yerinde ise banka kredileriyle yaşar ve faaliyetlerini yabancı kaynaktan finanse eder durumdadır (Ada, 2007, 22). Bu nedenle, kredi maliyetinin düşüklüğü ile KOBİ’lerin rekabet gücünün korunarak hayatta kalması arasında ters yönlü bir korelasyon bulunmaktadır. Bu nedenle, Basel II işletmelerimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Son yıllarda gelişmiş ülkelere benzer şekilde ülkemizde de KOBİ’lerin konumu ve önemi artar hale gelmiştir (Türker, a, 2007). Ayrıca, ekonomi ve işletme literatürü göstergeleri KOBİ’lerin toplumsal kalkınmada; ekonomiye dinamizm kazandırmak, istihdam sağlama (%76,5) ve yeni iş imkanı yaratma, esneklik ve yenilikleri teşvik etmek, bölgesel kalkınmayı hızlandırmak gibi önemli roller üstlendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yukarıdakilere ilaveten KOBİ’lerin üstlendiği bu önemli roller nedeniyle de Basel II gözardı edilmemesi gereken bir düzenlemedir.

Basel II Direktifi ile getirilen temel düzenlemeler aşağıdaki üç ana başlık altında özetlenebilir (BIS, e, 2004).

Basel II ile getirilen temel düzenlemeler

- Minimum Sermaye İhtiyacının tekrar tanımlanması (minimum capital requirements)
- Gözetim ve Denetim Sürecinin Gözden geçirilmesi (supervisory review)
- Piyasa Disiplini (market discipline)

Basel II’de, banka *sermaye tutarının risk ağırlıklı aktifler içindeki payı olarak tanımlanan sermaye yeterlik rasyosu* değişmemiş ve minimum %8 olma koşulu aynen korunmuştur. Basel II’de yeterlik rasyosundaki riskler, operasyonel, piyasa ve kredi risklerini içermektedir ve yeni uzlaşındaki temel değişiklikler, bilhassa sermaye yeterlilik rasyosundaki risklerin (Kredi Riski+ Piyasa Riski+ Operasyonel Risk) hesaplanmasında olmuştur. Piyasa riski aynı kalırken, kredi riski daha detaylı tanımlanmıştır³.

Basel II’de Sermaye Yeterliliği Oranı	
Banka Sermaye Katsayısı (en az %8) = ---	Toplam Sermaye ----- (Kredi+ Piyasa+ Operasyonel) Risk

Ayrıca sermaye hesaplanırken piyasa ve kredi riski ile beraber dikkate alınmak üzere ilk defa Operasyonel Risk (operational risk) gündeme getirilmiştir (Lee, 2003, 94). Bankalardaki, teknoloji, ürün, enstrüman ve hizmet çeşitliliği ve hacmi ile operasyon, otomasyon ve finansal yenilik (innovation) vb. düzeyindeki artış ve çok yönlü gelişme, tüm dünyada operasyonel riskin önemini belirginleştirmiştir.

Operasyonel Risk (OR-Operational Risk), kredi riski ve piyasa riski dışında kalan ve yanlış içsel yöntem, kişi ve sistemlerden kaynaklanan risk olarak tanımlanmaktadır (Doyrangöl-Saltoğlu, 2007). Basel II’de de benzer biçimde, *operasyonel risk*, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta ve örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu doğan zararlar ve riskler için de bankalardan ayrıca sermaye bulundurmaları talep edilmektedir (Kurt, 2006). Ülkemizde de dünyadakine benzer bir eğilim gözlenmiş ve BDDK tarafından yayınlanan İç Denetim ve Risk Yönetimi Hakkındaki Yönetmelik’i (BDDK, b, 2001) takiben, bankalarda operasyonel risk yönetimi büyük önem kazanmıştır.

2.2. Genel Kredi Riski ve Riske Dayalı Kredilendirme

Basel II’de risklere daha duyarlı ve esnek bir yapının oluşturulması hedeflenmektedir (Korkmaz, 2004, 66-69). Standartların amacı, bankaların kredi kriterlerinde risk yönetimini ön plana çıkarmaktır. Bunun için bankaların risk bazlı kredi fiyatlamasını da esnek yapıyla birlikte hayata geçirmeleri gerekmektedir.

³ Kredi riskinin ölçümlemesindeki son yirmi yıllık gelişmelere ilişkin ayrıca bkz. ALTMAN, E. ve SAUNDERS, A. "Credit Risk Measurement: Developments Over the Last 20 Years", Journal of Banking & Finance, 21, 1998

Maruz kalınan risklerin daha iyi ölçülmesi ön plana çıkmaktadır. Basel II ile bankalara, kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanarak, kredi riski için ayırmaları gereken minimum sermaye tutarını hesaplayabilme imkanı getirilmektedir. Bu düzenleme ile bankaların kendi risklerine ilişkin farkındalıklarının olması, faaliyetlerini bu farkındalık içinde sürdürmesi, verilen kredilerden kaynaklanan risk-sermaye dengesinin sürekli gözönünde tutulması ve etkin bir sermaye ve risk yönetim ve ölçüm sistemlerine sahip olmaları öngörülmektedir. Bu yolla kredi kullanan firmaların taşıdıkları riskler ve teminat türlerine göre kredi fiyatları belirlenecektir.

Yeni yayınlanan uzlaşıda hem kredi hem de operasyonel riskin ölçümü için basitten karmaşığa doğru geniş bir spektrum içerisinde yer alan modellerin kullanılmasına imkan verilmektedir (BIS, c, 2004). Risk ölçümüne ilişkin olarak basit matematiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin, teknik seviyesi yüksek ve uygulanması pahalı ileri istatistiki/matematiksel risk ölçüm yöntemleri de bulunmaktadır. Basel II’de, piyasa riskinin ölçümü için 1996 yılındaki uygulamadan farklı bir yöntem önerilmemiştir (BIS, d, 2001). Buna göre, piyasa riski ya standart yöntemle ya da içsel modellerle ölçülebilir. Basel II’nin Basel I’e göre en önemli farklılıklarından biri operasyonel risk olup, bu riskin ölçümü için de üç yöntem önerilmiştir. Bunlar; Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yöntem ve İçsel Ölçümlere Dayalı Yöntemdir⁴.

Kredi Riskini Ölçme Yöntemleri
<ul style="list-style-type: none"> • Standart Yaklaşım (<i>Standardized Approach</i>) • Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (<i>FIRB-Foundation Internal Ratings Approach</i>) • Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (<i>AIRB-Advanced Internal Ratings Approach</i>)

Kaynak: (BIS, 2004)

Basel II bilanço varlıklarına uygulanacak risk ağırlıklarında, risk bazlı derecelendirme ve ağırlıklandırmaya dayalı (kademelendirmeli) bir değişim öngörülmektedir⁵. Basel II’de, kredi riskinin ölçümü ve bankalarca kredi kullandırır-

⁴ Operasyonel riskin ölçümü ve etkin yönetimi için ayrıca bkz. AKSOY, Tamer, “Bankalarda Risk Portföyünün Etkin Yönetimi ve Operasyonel Risk Yönetimine İlişkin Başarı Faktörleri”, Bülten Dergisi, ASMMMO, Yıl:13, Sayı:153, Mart-Nisan 2004, s.10-12

⁵ Bilanço varlıklarındaki risk ağırlıklandırma hk.ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. AKSOY, Tamer, “Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşılma Işığında Bilanço Varlıklarında Risk-Bazlı Ağırlıklandırma ve Risk-Odaklı Kredi Fiyatlamasının Çok Yönlü Etkilerine Yönelik Bir İnceleme” Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Sayı:150, Ankara, Ekim-Aralık 2005, s.31-51

ken firmaya yansıtılacak kredi maliyetinin hesaplanması için de "Standart Yaklaşım" ve "İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" şeklinde iki yöntem önerilmektedir. Standart yaklaşımda, çok özet olarak bakıldığında; firmaya verilecek krediler Perakende/retail" ya da "kurumsal/corporate" krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

Basel II kriterleri, risk ağırlıklandırması yoluyla minimum sermaye gerekliliği üzerinde etki yaratmaktadır (EMF, 2004). Riske dayalı kredilendirme ve fiyatlandırma neticesinde, bilanço varlıklarına ilişkin risk ağırlıklarının değişmesi ve örneğin firmaların kredi derecelendirme notunun düşmesi sonucunda, kredinin risk seviyesi artacak, (bankalar dahil) kredi kuruluşları hem daha çok risk alacak, hem de karşılığında daha çok sermaye tutacaktır. Bu durum firmalara kullandırılabilir kredi hacmi ve bilançolar üzerinde doğrudan etkili olacak ve daha çok kaynağın getiriden mahrum kalmasına ve firmalara kullandırılacak kredilerin maliyetlerinin artmasına yol açacaktır.

Standart yaklaşım, Basel I ile içerik olarak aynı, ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Bankalar varlıklarına ve nazım hesaplarda (bilanço dışı) takip ettikleri pozisyonlarına belli bir risk ağırlığı vererek, risk ağırlıklı varlıklarının (risk-weighted assets) toplamını bulurlar. Risk ağırlığının yüzde 100

olması, o pozisyonun risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında tüm değerinin dikkate alınması, yani %8'lik bir sermaye ihtiyacının ortaya çıkması demektir. Buna benzer bir şekilde %20'lik bir risk ağırlığı ise o varlığın %1.6'sı kadar (%8'in beşte biri kadar) sermaye ihtiyacı olacağını gösterir (BISc, 2004, 3). Standart Yaklaşımına göre aktifler içindeki temel kredi grubu; devletlerden, bankalardan ve firmalardan alacaklar kalemlerinden oluşmaktadır (Aksoy b, 2005).

Bankalar kurumsal portföyünde bulunan firmalar için, bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşlarınca verilmiş not ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Uluslararası arenada çok sayıda rating kuruluşu olmasına karşın, genel kabul görmüş üç kuruluş (Standard&Poor's, Moody's ve Fitch) öne çıkmaktadır. Basel II'de özellikle S&P'nin (Standard& Poor's) rating notları, risk ağırlıklarının belirlenmesinde referans olarak alınmaktadır. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ise kendi içerisinde "Temel" ve "Gelişmiş" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında firma derecelendirme notu, risk ağırlıklandırma kapsamında belirlenen risk ağırlığı, banka içsel derecelendirme notu, kullanılan kredi türü, teminat kalitesi gelmektedir. Ayrıca Basel II ile kuruluşlara, uygulamanın kapsamı, ödenmiş sermaye, sermaye yeterliliği, ye-

dekler vb. maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci, kurumsal yönetim, iç kontrol ve muhasebe uygulamaları ile olan uyumluluk durumu gibi konularda kamuya yönelik ayrıntılı bilgilendirmelerde bulunma yükümlülüğü getirilmektedir. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Risk Kategorileri, özetle şunlardan oluşmaktadır. Devletlerden Alacaklar, Bankalardan Alacaklar, Kurumsal Firmalardan Alacaklar, KOBİ Firmalarından Alacaklar, Özellikli Krediler, Proje Finansmanı, Eşya (object) Finansmanı, Emtia Finansmanı, Gelir Getiren Gayrimenkuller, Yüksek Riskli Ticari Amaçlı Gayrimenkuller, Perakende Krediler, İpotekli konut kredileri, Nitelikli Dönen Perakende Krediler, diğer Perakende Krediler ve Hisse Senedi Yatırımları.

Ülkemiz açısından bakıldığında Kredi riski için gerekli olan sermaye miktarının saptanmasında, Standart Yöntem'in kullanılması durumunda, Basel I çerçevesinde Türkiye için geçerli olan OECD üyeliği avantajı ve ayrıcalığı ortadan kalkacaktır. Basel II ile birlikte, yüksek derecelendirme notuna sahip şirketler kredi riski açısından diğerlerine göre daha avantajlı duruma geçmektedir. Gelişmekte olan ülke bankaları, en azından başlangıç aşamasında uzunca bir süre kredi riski için Standart Yöntemi kullanma duru-

munda kalırken, G-10 ve AB'deki bankalar, kredi ve operasyonel riskler için içsel yöntemlerin kullanımına daha öncelikle geçebileceklerdir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşme, onları satın alma şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini de başlatabilecektir. Şu anda bu tür bir sürecin ülkemiz için başlamış olduğu ve birleşmeler olmadığı taktirde, önümüzdeki dönemde yabancı bankaların payının daha da artacağı söylenebilir. Basel II'nin reel sektöre yönelik olarak da, derecelendirme gereksiniminde, kurumsal yönetim yapısında, kabul edilen teminat türünün değişmesinde, borçlanma maliyetinin seviyesinde ve oynaklığında çeşitli değişikliklere neden olması beklenmektedir., Ayrıca Basel II ile kamu kağıtları da risk ağırlıklandırmasına tabi tutulacak ve bu kağıtların da artık bir risk ağırlığı olacaktır. Halihazır ülke derecesine göre Türkiye'nin risk ağırlığı %100'e çıkacaktır.

Neticede, teminat ve risk ağırlıklandırmasının değişmesi ile derecelendirme (rating) ve derecelendirme notunun ön plana çıkması, gibi hususlar, Basel II'nin önemini ülkemizdeki KOBİ'ler açısından büyük oranda artırmaktadır.

3. DERECELENDİRME VE BASEL II'NİN KOBİ'LERE ETKİSİ VE ATILMASI GEREKEN ADIMLAR

3.1. KOBİ Tanımları ve KOBİ'lerin Finansmanı

Ülkemizdeki KOBİ tanımı ile dünyada algılanan KOBİ tanımı birbirinden farklıdır. KOBİ tanımı Avrupa Birliği'nde 1.1.2005 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş (EC, a, 2005) olup AB mevzuatında KOBİ, küçük işletme ve mikro işletme şeklinde tasnif edilen üçlü bir tanımlamaya gidilmiştir. AB'nin KOBİ tanımında çalışan sayısı, yıllık ciro, bilanço büyüklüğü ve son olarak da bağımsızlık kriterlerinin baz alındığı kriterler sözkonusudur. AB mevzuatında KOBİ tanımlarına tabloda yer verilmiştir.

AB Mevzuatında KOBİ Tanımları
<ul style="list-style-type: none">• İşçi sayısı 250'den az, yıllık cirosu 50 milyon Avro'ya kadar veya bilanço büyüklüğü 43 milyon Avro'ya kadar olan işletmeler KOBİ,• işçi sayısı 50'den az, yıllık cirosu 10 milyon Avro'ya kadar veya bilanço büyüklüğü 10 milyon Avro'ya kadar olan işletmeler küçük işletme,• İşçi sayısı 10'dan az, yıllık cirosu 2 milyon Avro'ya kadar veya bilanço büyüklüğü 2 milyon Avro'ya kadar olan işletmeler ise mikro işletme “

Kaynak: (EC,d, sme_definition, 2007)

Ülkemizde farklı kurum ve kuruluşlarca üzerinde uzlaşılan ortak bir KOBİ tanımı son döneme kadar oluşturulamamış ve esas olarak istihdam edilecek personel sayısı, toplam aktif büyüklüğü, sermaye, yatırım veya kredi tutarı gibi farklı ölçütlere dayalı farklı KOBİ tanımları geliştirilmiştir. Ülkemizin AB ile müzakere ve uyum sürecinde olan aday ülke statüsü ve 2005 Katılım Ortaklığı Belgesiyle AB KOBİ tanımının kabul edilmesi nedeniyle ayrıca 2005 İlerleme Raporu'nda AB tarafından üzerinde önemle durulması üzerine, AB ile uyumlu KOBİ tanımına ilişkin yönetmelik 2005 yılında yayınlanmıştır (RG, 2005). Bu yönetmelikte, “KOBİ, “250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca KOBİ olarak adlandırılan ekonomik birim” olarak tanımlanmıştır.

KOSGEB'in araştırmasına göre imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99,5'ünü KOBİ'ler oluşturmaktadır (Türker-Kavut, b, 2004, 2). Basel II tanımlamasına göre, neredeyse Türkiye'deki işletmelerin tamamı, KOBİ sınıfına girmektedir. Çünkü, (Örneğin İSO tarafından yapılan bir araştırmaya göre) en

büyük bin işletmenin sadece 440'nın cirosu 50 milyon Avroyu geçmektedir. Yine Merkez Bankasınca yapılan bir araştırmaya göre 7557 işletmeden sadece 702'sinin cirosu 50 milyon Avrodan daha fazladır.

KOBİ'lerin finansman açısından faaliyetlerini zorunlu olarak, ağırlıklı biçimde özkaynak ve ikinci sırada yabancı kaynak ve banka kredileri ile finanse etmektedir. Bu nedenle finansmanlarında yabancı kaynağa bağımlı olma sorunuyla iç içe bir yapı arz etmektedir. Ayrıca bkz. (Yörük-Ban, 2003) ve (Türker-Aslan-Örerler, 2005, 37-91). KOBİ'ler hisse senedi ihracı yoluyla sermaye piyasasından fon temin edememektedirler. Çünkü, etkin olmayan muhasebe sistemi, şeffaflığın bulunmaması, kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanmaması vb.eksiklikler sözkonusudur.

Bankalar, KOBİ'lere finansal yapı, mali raporlama ve teminat sorunları nedeniyle az ve yüksek faizle kredi sağlamaktadır. Krediler, sadece kredi riskine bakılarak verilmektedir. Basel II ile bu tamamen değişmektedir. Yatırım ve kapasite kullanım oranlarına bağlı olarak yatırımların finansmanına yönelik kredilerin artması, belli büyüklüğün üzerindeki firmaların uluslararası piyasalardan fonlama yapımları ve KOBİ büyüklüğündeki firmalarda yabancı kaynaklarla finansmanın yaygın olması ve firmalarımızın

çoğunda kurumsallaşma düzeyinin düşük olması vb.nedeniyle Basel II önem taşımaktadır.

Basel II KOBİ'lerimizin kredilendirilebilirlik durumları ve maliyetleri üzerinde direkt etkili olacaktır (Çelik, 2007, 18). Çoğu şirketin neredeyse % 100 banka kredili finansmanla faaliyetlerini sürdürüyor olması gerçeğinden hareketle, Basel II'ye uyumun şirket açısından neredeyse hayatta kalma ile eşanlama geldiği görülmektedir ve bu nedenle Basel II ile başlayan yeni dönem son derece önem arz etmektedir.

Ayrıca, Basel II ile birlikte, OECD ülkesi olma ayrımından kaynaklanan avantaj da kalkmaktadır., Basel I'de, devletler, merkez bankaları ve bankalar için OECD üyesi ülke ayrımı yapılmakta ve bu ülkelerdeki bankalar daha az riskli olarak değerlendirilmektedir. Basel II bilanço varlıklarına uygulanacak risk ağırlıklarında, risk bazlı derecelendirme ve ağırlıklandırmaya dayalı (kademelendirme) bir değişim öngörülmektedir.

Buna karşın, değinildiği üzere, kredi riski için gerekli sermayenin Standart Yöntemle saptanması durumunda, Basel I çerçevesinde Türkiye için geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı ortadan kalkacaktır. Basel I'de, devletler, merkez bankaları ve bankalar için OECD üyesi ülke ayrımı yapılmakta ve bu ülkelerdeki bankalar daha az

riskli olarak değerlendirilmektedir. Kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD üyesi olup olmama kriterine göre belirlenmesine dayanan bu kural “Kulüp Kuralı- *Club Rule*” olarak adlandırılmaktadır. Basel I’deki bu uygulama OECD üyesi olan, ancak kredi riski yüksek ülkeler açısından (Türkiye gibi) avantaj, OECD üyesi olmayan, ancak kredi riski göreceli olarak daha düşük ülkeler açısından bir dezavantaj oluşturmaktadır. Basel II ile birlikte bu avantaj ve ayrıcalık ortadan kalkacaktır. Ülkemizdeki kurum ve kuruluşlar, artık borçlanma ve kredi maliyetini etkileyen hususları (dış derecelendirme notu, içsel derecelendirme notu, kredi türü, teminat kalitesi ve kredi fiyat farklılaşması vb.) daha fazla dikkate almak durumunda kalacaktır. Kredi riskinin, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenecek olması nedeniyle kredi derecelendirmesi ve derecelendirme notunun önemi de artacaktır.

3.2. KOBİ Kredi Türleri ve Derecelendirme Süreci

Basel II ile bankalar perakende ve kurumsal krediler olmak üzere iki tür kredi kullanacaklardır. KOBİ’lerin kullanacağı 1 milyon Avrodan düşük banka kredileri **Perakende KOBİ kredisi**, 1 milyon Avrodan yüksek kredileri ise **kurumsal KOBİ kredisi** olarak muamele görecektir.

Basel II’ye göre cirosu 50 milyon Avronun altındaki işletmeler KOBİ olarak kabul edilmektedir. Bankalar kredi talebinde bulunan şirketleri kredi tutarına göre ikili bir sınıflamaya tabi tutacaklardır. Şöyleki: Kredi tutarı 1 milyon Avronun altında olan krediler perakende kredi olarak kabul edilecek ve bankanın perakende portföyünde değerlendirilecektir. Kredi tutarı 1 milyon Avronun üstünde olan şirketler ise kurumsal kredi olarak değerlendirilecek ve bankanın kurumsal kredi portföyünde değerlendirileceklerdir. Bireysel krediler ile tutarı 1 milyon Avronun altındaki kredi kullandırmaları için derecelendirme ihtiyacı gerekmemektedir. Bunun dışındaki tüm kredi kullandırmaları derecelendirmeye tabi olacaktır. Ayrıca, satınalma, birleşme, devir, joint venture, uluslararası ortaklık, dış piyasalardan fon temini gibi hususlarda da derecelendirme notu ihtiyacı söz konusudur.

Farklı bankalardan kredi kullanımında perakende ve kurumsal kredi grupları her bir banka için farklı olacaktır. Yani bir KOBİ X bankası için perakende, Y bankası için ise kurumsal kredi portföyünde olabilecektir. Basel II kapsamındaki kredilerin türlerine aşağıdaki tabloda yer verilmektedir (BIS, e, 2004).

Kredi türü	Kredi tutarı	Yıllık satış tutarı	Risk ağırlığı
Kurumsal KOBİ kredisi	> 1 milyon Avro	>50 milyon Avro	Derecelendirme notuna göre
Perakende KOBİ kredisi	> 1 milyon Avro	> 50 milyon Avro	Standart (% 75)

Basel II düzenlemesine göre, perakende portföyündeki krediler bankanın kendi iç kredi derecelendirme sisteminde, kurumsal portföyde olanlar ise dış bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları aracılığıyla derecelendirmeye tabi tutulacaktır. Perakende portföyde yer alan Firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu sözkonusu olmayacağından, bu firmalara ve kredilere standart % 75 risk ağırlığı uygulanacaktır. Firmalardan/Kuruluşlardan Alacaklara bakıldığında, Basel I'de firmalardan olan alacaklara % 100 oranı uygulanırken, Basel II'de (%20-50-100-150) olarak öngörülmüştür. Kurumsal firmalar için de (sigorta firmaları dahil) rating notlarına ihtiyaç duyulmaktadır ve aynı oranlar uygulanmaktadır. Perakende Krediler (retail credits) açısından bakıldığında; vadesi geçmiş perakende krediler hariç, perakende kredilerde yüzde 75 (% 75) risk ağırlığı uygulanmaktadır. Dolayısıyla, Basel II özellikle yüksek tutarlarda kredi kullanımında bulunan KOBİ'leri daha fazla etkileyecektir.

Yeni Basel II düzenlemelerinde; perakende krediler şu kriterlerle tanımlanmaya çalışılmıştır (BISa, 2004,19).

- *Oryantasyon Kriteri (orientation criterion)*; Risk, gerçek kişilerde veya KOBİ'lerde olmalıdır,
- *Ürün (product) Kriteri*; Riskler, bireysel bankacılık ürünlerinden olmalıdır
- *Yoğunlaşma (granularity) Kriteri*; Perakende krediler portföyü yeterli düzeyde çeşitlenmiş olmalıdır
- *Risk Kriteri*; Perakende riskler düşük tutarda olmalıdır

Basel II'de Perakende kredi için tanımlanan 1 Milyon Avro ve 50 Milyon Avro limitleri piyasa için nisbeten yüksek kaldıkça, birçok kredi derecelendirme (rating) notuna ihtiyaç duymadan perakende kredi grubuna girecek ve % 100 risk ağırlıkları %75 risk ağırlığına düşecektir. Risk ağırlığındaki %25'lik azalma ise sermaye yeterliliği açısından bankalara olumlu bir katkı sağlayacaktır. Bu noktada, satış hasılatı 50 Milyon Avro'nun altında olan firmalar KOBİ olarak kabul edilmektedir. Basel II kriterleri, risk ağırlıklandırması yoluyla minimum sermaye gerekliliği üzerinde etki yaratmaktadır. Bilanço varlıklarındaki risk ağırlıklandırmasının düşüşü, (örneğin ipotekli konut kredilerinde standart

yöntemde % 50'den % 35'e düşmüş (EMF, 2004) kredi/fonlama maliyetini azaltarak, kredi hacmini artırmış ve neticede kredi kuruluşlarının minimum sermaye gerekliliğini düşürme yönünde bir etki yaratmıştır. Tersinden bakıldığında, yani riske dayalı kredilendirme ve fiyatlandırma neticesinde, bilanço varlıklarına ilişkin risk ağırlıklarının değişmesi ve kredi derecelendirme notu düştükçe, kredinin (enstrümanın) risk seviyesi artacak, (bankalar dahil) kredi kuruluşları hem daha çok risk alacak, hem de karşılığında daha çok sermaye tutacaktır. Bu durum kullanılabilir kredi hacmi ve bilançolar üzerinde doğrudan etkili olacak ve daha çok kaynağın getiriden mahrum kalmasına ve kullanılacak kredilerin/fonlama maliyetlerinin artmasına yol açacaktır.

Uluslararası platformda **Derecelendirme (rating)**, borçlanan tarafın yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirebilme yeterliliği ile borç ödeme kabiliyetinin (finansal güçlülüğünün) sistematik bir biçimde ortaya konulması faaliyeti, derece ise derecelendirme sonucunda derecelendirilen kuruluşa atfedilen not olarak tanımlanabilir (Alp-Üstündağ, 2007, 6). Derecelendirme faaliyeti (SPK, 2003), belirli bir ücret karşılığında verilen bir hizmet niteliğindedir. Basel II ile beraber önemli bir yenilik olarak

ucuz kredi almanın olmazsa olmaz şartı olarak derecelendirme olgusu gündeme gelmektedir. Derecelendirme (Şenturan, 2006, 45-55 ve Uslu, 2007) yoluyla firmalara deyim yerinde ise karne notu gibi derecelendirme notu tesbit edilecektir. Bu notun yüksekliği KOBİ'lerin bankalardan daha ucuz ve uygun şartlarda finansman sağlamasını kolaylaştıracaktır. Derecelendirme ve risk bazlı fiyatlama (risk based pricing) ile, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapılabilecektir. Yani kredi maliyeti derecelendirme notuna bağlı olacaktır. özsermayesi yeterli olmayan KOBİ'ler zor durumda kalabileceklerdir. Derecelendirmede finansal tablolar, şeffaflık, kurumsal yönetim, muhasebe standartları, denetim ve iç kontrol sistemi gibi konular dikkate alınacaktır.

Basel II ve derecelendirme bilhassa faaliyetlerini ve finansmanlarını banka kredilerine dayalı olarak sürdüren işletmeler için büyük önem taşımaktadır. Çünkü, ülkemizdeki firmaların büyük bir çoğunluğunda, işletme sermayesi yetersiz durumdadır. İşletmelerimiz ağırlıklı olarak banka kredileri ile bir başka deyişle yabancı kaynakla finansman yöntemini seçerek faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, ciddi boyutlarda banka kredisi kullanımı sözkonusu-

dur. Bu durumun nedenlerine bakıldığında, ülkemizde sermaye piyasası ile emeklilik fonları gibi alternatif finans olanaklarının kıt olması ve arzu edilen seviyede ve hacimde olmaması nedeniyle, işletmelerimizin banka kredileriyle finansman seçeneğinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Derecelendirme KOBİ'ler açısından, özsermaye yapıları, özsermaye yeterliliği, mali tablolar, iyi yönetim, şeffaflık, mali raporlama süreci, kurumsal yönetim ilkelerine uyum ve sektörel durum vb.gibi hususlar gözönünde bulundurulurken değerlendirilecektir.

Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında firma derecelendirme notu, risk ağırlıklandırma kapsamında belirlenen risk ağırlığı, banka içsel derecelendirme notu, kullanılan kredi türü, teminat kalitesi vb.hususlar gelmektedir. Derecelendirme notuna sahip olmayan veya düşük derecelendirme notuna sahip firmalar ya kredi alamayacak veya daha yüksek teminat vermek ve/veya daha yüksek yüksek faize ve finansman maliyetine katlanmak durumunda kalacaktır. Dolayısıyla Basel II sürecinde farklı faiz oranları ile finansman sağlama durumu uygulamada gözlenecektir. Aynı firmanın farklı bankalarca farklı kredibilite sağlama durumu ortadan kalkacak, aynı derecelendirme notuna tüm bankalarca aynı faiz ve aynı finansman koşulları uygulanacaktır. Ya da

buna aykırı davranan ve riski üstlenen banka kendi sermayesini riskli kredi tutarı kadar artırmak durumunda kalacaktır. Basel II ile derecelendirme kuruluşları büyük hayatiyet kazanmaktadır. Bu kuruluşlar deyim yerinde ise daha önce tüm bankalarda bulunan kredi istihbarat ve kredi analiz bölümlerinin yerine geçmektedir.

KOBİ'lerimiz açısından Basel II kapsamında bir derecelendirme notuna sahip olmanın çeşitli avantajları olacaktır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Düşük kaynak maliyetiyle fon temini, kurumsal yatırımcıları teşvik suretiyle finansman olanaklarının artması, alternatif fon kaynaklarına ulaşılabilmesini temin, planlama yapılabilmesinin mümkün kılma, piyasadaki cemaset açısından nisbeten küçük ve önemli yer tutmayan firmaların finansman sağlayabilme olanaklarının genişlemesi, şirketlerin kalite ve kontrol ve kurumsal yönetim sistemlerinin geliştirilmesinde itici güç sağlama, iç dış piyasalar için ihtiyaç duyulan firmayla ilgili bilgilerin sağlanabilmesi ve şirket tanınırlığının artması vb.

Operasyonel anlamdaki temel derecelendirme süreci şöyle işlemektedir. İlk olarak KOBİ'ler, yetkilendirilmiş derecelendirme kuruluşlarına, derecelendirme notlarının belirlenmesi talebiyle başvuracaklardır. Kuruluşun derecelendirme işini kabul etmesi du-

rumunda, yapılan başvuruya dayalı olarak takibeden işlemler ilgili kredi derecelendirme kuruluşunda çalışan ve KOBİ'nin içinde yer aldığı sektöre hakim uzmanlardan ve analistlerden oluşan bir ekibin yönlendirmesiyle devam eder.

Derecelendirmede, işletmeye ilişkin olarak çok çeşitli nicel (firma riskine yönelik finansal analizler) ve nitel değerlendirmeler (iş analizleri) gerçekleştirilir. Firma riskine yönelik finansal analiz kapsamında, UFRS uyumlu bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu ve diğer finansal tablolar ve açıklayıcı notlar ışığında finansal durum ve mali yeterlilik, borç ödeme durumu, bilanço içi ve dışı risk profili, özkaynak durumu, karlılık gibi hususlar ele alınır. Nitel değerlendirmeler kapsamında ise faaliyet çevresi, hissedarlar ve üst düzey yöneticilerin geçmişi, yönetim yapısı, sahiplik ve destek, yönetim politikaları ve stratejiler, kurumsallaşma derecesi, ürün, hizmet, dış ticaret, sektör payı, muhasebe sistemi, finansal raporlama, iç kontrol sistemi ve etkinliği gibi çok çeşitli hususlar dikkate alınır.

Kredilendirme işlemine geçilebilmesi için işletmeye ve dış kaynaklardan elde edilecek doğru, güvenilir, şeffaf ve kaliteli bilgilere ihtiyaç vardır. Bu bilgilerin bir kısmı derecelendirme başvurusunda bulunan işletme tarafından karşılanırken, genel ekonomik koşul-

lar vb. gibi diğer bir kısmı ise işletmenin kontrolü dışındadır ve dışsal olarak belirlenir. Belirlenemeyen ve/veya belirsizlik içeren her husus, kredi derecelendirmesinde riski artırıcı bir unsur olarak nitelendirilir.

İlgili uzman tarafından derecelendirme başvurularında işletmenin son üç yılına ait (*bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu, kar dağıtım tablosu, kar dağıtım tablosu, faaliyet raporları, bağımsız denetçi raporları, vergi levhası, imza sirküleri, vergi ve tescile ilişkin diğer mali, idari nitelikteki bilgiler, firmanın ana sözleşmesi, ortaklı yapısı ve şirket organizasyon durumu, şirket genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarına ve kararlarına ait kayıt ve dokümanlar, ortak ve idarecilere ilişkin bilgi, şirketin finansman ve kredi yapısı vb. diğer bilgiler olmak üzere*) bilgi ve belgeler talep edilecek, bahse konu istenen tüm bilgi ve belgenin teslim edilmesiyle süreç ciddi manada başlatılmış olacaktır.

Şirkete ilişkin bilgi ve belgelerin yanı sıra derecelendirme kuruluş tarafından işletme yöneticileriyle yapılan bilgilendirme toplantıları akabinde, firmaya ilişkin olarak dış kaynaklardan elde edilen ve finansal tablo kapsamında olmayan diğer ek bilgiler de (sektör, rakipler, faaliyetlere ilişkin bütçe ve gerçekleştirme durumları, politikalar, stratejiler, finansman politikaları ve alternatifleri vb.) toplanır. Derecelendirme şirketi bünyesindeki

yetkili komite toplanan bilgi ve belgeler üzerinde gerekli incelemeyi yaptıktan sonra, başvuruda bulunan şirketin derecelendirme notunu tesbit eder. Saptanan kredi derecesi yayınlanmadan önce ilgili firmaya bildirilir. Kredi notuna itiraz, geçerli bilgi ve belgeye dayanmak kaydıyla mümkündür. En sonunda ilgili kredi derecelendirme kuruluşunca, tesbit edilen kredi notu açıklanır.

3.3. KOBİ Derecelendirme Notları , Kredi Risk Grupları, Teminatlar ve Ölçüm Kriterleri

Basel II düzenlemesinde derecelendirmeye tabi tutulacak şirketler için bir dizi derecelendirme notu belirlenmiştir. Derecelendirme (Yardımcıoğlu-Çam, 2007, 59-69) (karne) notları en iyiden en kötüye doğru (AAA, AA-, A+, A-, BBB+,BB) olarak belirlenmiştir. Yüksek derecelendirme notu ve düşük risk ağırlığına sahip firmalar, bankalardan daha kolay ve daha düşük maliyetli fon kullanabilecektir. Bu da finansman giderlerini azaltacak ve işletmenin net dönem karı daha da yükselecektir.

Bazı Derecelendirme Notları ve Anlamları	
AAA	Azami kredibilite, en yüksek finansal yükümlülüğü karşılama yeteneği
AA+AAAA-	Yüksek kredibilite, yüksek finansal yükümlülük karşılama yeteneği, iktisadi ve mali şartların riski çok az artırma ihtimali var.
BB+BBBB-	Kısa vadede riskli değil ancak iktisadi ve mali koşulların kötüleşmesi ve değişmesi durumunda asgari spekülasyon durumu.
B+BB-	Hali hazırda finansal yükümlülükleri yerine getirme yeteneği ancak iktisadi ve mali şartlardaki değişmeye çok duyarlı bir yapı
CCC	Tehlikeli, Yatırım yapılabilme kriterlerinin altında, finansal yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için iktisadi mali şartların olumlu biçimde gelişmesi gerekli
CC	Yüksek mali yükümlülükleri yerine getirememeye tehlikesi
C	Risk son derece yüksek ve spekülasyon. Yükümlülükler halihazırda karşılanabiliyor
D	Mali yükümlülükler yerine getirilemiyor.
Olumlu Görünüm	Kredi derecelendirme notunun gelecekte artırılabilirliğini gösterir
Olumsuz Görünüm	Kredi derecelendirme notunun gelecekte düşürülebilirliğini gösterir
Durağan Görünüm	Kredi derecelendirme notunda gelecekte değişim beklenmediğini gösterir
İzleme Durumu	Kredi derecelendirme notunun yakın gelecekte değiştirilebilirliği ihtimalini ve görünüm durumunun belirlenebilirliğini gösterir

Buna mukabil, düşük derecelendirme notu alan yüksek riskli firmalar yani ise kredi almakta zorlanacaklardır. Bankalar bu firmalara kredi verme eğiliminde olmayacaktır. Çünkü Basel II uyarınca, bu tür firmaya verilen kredi için bankanın daha fazla sermaye tutması gerekecektir.

Derecelendirme notu	%Risk Ağırlığı-Perakende	%Risk Ağırlığı-diğer
Derecelendirme notu olmayan	75	100
BB-'den düşük		150
BBB+ ile BB- arası		100
A+ ile A- arası		50
AAA ile AA- arası		20

Kaynak: (BISe, 2004) ve (Kurt, 2006,26)

Basel II uyarınca derecelendirme notu (AAA-AA-) aralığında olan işletmeler % 20 risk ağırlıklı gruba, (A+ - A-) aralığındaki işletmeler % 50 riskli gruba, (BBB+ - BB) aralığındakiler % 100 riskli gruba, (BB-) den düşük olanlar % 150 riskli gruba ve derecelendirme yapılmayan ve derecelendirme notu olmayan işletmeler ise otomatikman % 100 riskli gruba dahil şirketler olarak muamele görecektir. Basel II'nin standart yaklaşımına göre bankalar, KOBİ'lere verilen krediyi derecelendirme kuruluşlarının o işletmeye verdiği derecelendirme notuna göre değerlendirecektir.

KOBİ'lerde Standart Yöntem= (Kredi tutarı-Teminat Tutarı)xRisk Ağırlığı

KOBİ'ler için derecelendirme notuna sahip olmanın, değişken olmakla beraber KOBİ'lere ortalama 30.00 Avro gibi bir ek bir maliyet getireceği hesaplanmaktadır. Dolayısıyla, KOBİ'ler derecelendirme notu olarak daha ucuz maliyetle kredi bulmak veya derecelendirme yaptırmadan doğrudan %100 riskli grupta kalıp yüksek maliyetli kredi kullanma yolunu seçebileceklerdir. Derecelendirme notunun alınmış olması, ayrıca halen uygulamada firmalara yansıyan ve ek maliyet getiren kredi istihbarat maliyetlerinin de düşmesine yol açacaktır.

Basel II ile getirilen yeni düzenlemede, kredi kullananın (firmanın) kredi riskinin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır. a) Kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve b) Kredi işleminin risk seviyesi.

Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.), fi-

nansal tablolara yönelik analiz ve projeksiyonlar vb.niceliksel faktörleri ile niteliksel faktörlerinin (şirketin yönetici ve ortaklarının geçmişi, yönetim, organizasyon ve iç kontrol yapısı, faaliyet alanları ve etkinliği, ürün/hizmet gelişimi, ithalat/ihracat, iş ilişkileri, rekabet durumu, pazar payı vb) değerlendirilmesi sonucu tesbit edilen firma derecelendirme notu ile ifade edilmektedir. Basel II ile kredi riskinin ölçümü derecelendirmeye bağlı olarak sağlanacaktır. Bu doğrultuda içsel (bankanın derecelendirmeyi kendisinin yapması) ve dışsal derecelendirme (derecelendirmenin dış derecelendirme firmalarınca yapılması) şeklinde iki seçenek bulunmaktadır. Buna göre tutarı 1 milyon Avronun altında olan ve bankanın perakende portföyünde yer alan krediler bankalarca içsel derecelendirmeye, tutarı 1 milyon Avronun üstünde olan ve bankanın kurumsal portföyünde (kategorisinde) yer alan krediler ise dış derecelendirme firmalarınca (Moody's, Fitch, S&P, Duff vs.) derecelendirmeye tabi tutulacak ve kredi notları o şekilde tesbit edilecektir.

Ancak, bankaların perakende portföyünde olan ve tutarı 1 milyon Avronun altındaki kredilere kendisinin derecelendirme notu verebilmesi için, ilgili kurumlarda KOBİ'lerin kredi değerliliğini ve risk seviyesini tesbit edebilecek derecelendirme sistemleri-

ne haiz olması zorunluluğu bulunmaktadır (Atiker, 2005). Perakende kredilere ilişkin derecelendirme sistemlerinin, borçlu firma riski yanı sıra, işlem riskini de ortaya koymalı ve borçlu firma ve işlem özelliklerinin tümünü içermelidir. 1 milyon Avronun altındaki tüm krediler perakende kredi portföyüne dahil edilmelidir. Bu sistemin homojen risklerin gruplaştırılmasını ve risk farklılaştırmasını kolaylaştırdığı ve portföy genelinde muhtemel zarar tahminin olanaklı hale geldiğini ortaya koyabilmelidir. Bahse konu kredilerin portföye alınmasında şu hususlar önem taşımaktadır. Kredi alan firmanın belirgin özellikleri, teminat çeşitleri, verilen kredi türleri, kredi verilmesine yönelik işlem özellikleri, kredi dönüşlerindeki gecikme,

Perakende kredilere ilişkin belirlenen her havuz için bankanın zarar özelliklerinin nicel ölçütlerini sağlayabilmesi gerekir. İçsel derecelendirme kapsamında farklılaştırma seviyesinin, belirli bir havuzdaki kredilerin sayısını o havuz seviyesinde zarar özelliklerinin oran ve miktarlarının anlamlı bir şekilde tayini ve doğrulanması için yeterli oluşunun sağlanması gerekir. Borçluların ve kredilerin havuzlara dağılımı anlamlı ve uygun olmalıdır. Bankanın toplam perakende kredilerinin tek bir havuzda toplanmaması uygun olacaktır. Bankanın derecelen-

dirme sistemi altında kredilere derece tayinine ilişkin somut derece tanımları, süreçleri ve kriterleri bulunmalıdır. Derece tanım ve kriterleri mantıklı ve sezgisel olmalı, anlamlı bir risk farklılaştırması oluşturmalıdır. Derece tanım ve kriterleri, derece tayin etmekle görevlilerin benzer risk taşıyan borçlu ve kredilere istikrarlı bir şekilde aynı dereceyi tayinine olanak sağlayacak kadar ayrıntılı olmalıdır. Bu istikrar ve tutarlılık, bütün iş birimleri, departmanlar ve coğrafi yerleşimlerde mevcut olmalıdır.

Derecelendirme kriter ve prosedürlerinin farklılaşması halinde, banka olası tutarsızlıkları izlemeli ve gerekirse, tutarlılığı sağlamak için derecelendirme kriterlerinde gereken değişiklikleri yapmalıdır. Yazılı derece tanımları, iç denetim veya eşit ölçüde bağımsız olan bir birim ve denetim otoriteleri gibi 3. şahısların sistemi anlaması ve derece tayinlerini gözden geçirmesi ve atanmış derece/havuz işlemlerinin uygunluğunu değerlendirmesi için yeterince açık olmalı ve ayrıntıları içermelidir. Kriterler, ayrıca bankanın içsel kredilendirme ilke ve standartlarıyla bankanın sorunlu borçlu ve kredi politikalarına da uygunluk arz etmelidir. Bankanın Kurumsal kredileri ise dış bağımsız derecelendirme kuruluşlarıncı derecelendirmeye tabi tutulacaktır (Yardımcıoğlu-Çam, 2007, 65-66).

Kredi işlem risk seviyesinin belirlenmesinde ise, kredi işleminin türü, vadesi, tutarı, kullanım amacı, teminatlar ve para birimi dikkate alınır.

Risk bazlı derecelendirme ve fiyatlamayı etkileyen zorlayıcı unsurlardan birisi de kullanılacak krediler için firmalarca verilecek Teminatlardır (collaterals) (BIS; e,2004). Bu unsurlar göz önüne alınarak kredi, 'çok riskli' veya 'az riskli' olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırma yapılmaktadır. Basel II'de klasik ipoteklerin yerini kurumsal yönetim, UFRS ile uyumlu doğru ve güvenilir finansal raporlama, şeffaflık, güçlü finansal yapı, kurumsallaşma, etkin bağımsız denetim, iç kontrol ve risk yönetimi alacaktır.

KOBİ'ler Açısından Basel II'de Teminatlar

- Nakit, mevduat ve mevduat sertifikası
- Yatırım fonları
- Ana Menkul kıymet borsasındaki hisse senetleri
- Borçlanma senetleri
- Altın
- Ana menkul kıymat borsası dışındaki organize piyasalarda işlem gören senetler ve fonlar
- Mesken ve/veya ticari amaçlı gayrimenkul ipotegi

Basel II kapsamında kabul edilebilecek teminatlarda da bir farklılaşma söz konusu olmaktadır. Basel II ile beraber teminatlarda da derecelendirme notuna bağlı olarak artırılması veya azaltılması durumu söz konusu olabilecektir. Teminatın büyüklüğü, tutarı, kalitesi vb.ne bağlı olarak, kredi maliyetinin ve banka riskinin durumu değişkenlik gösterecektir.

Ülkemizde genel kabul gören teminatlar, müşteri çek ve senetleri, ortak, grup, şahıs ve şirket kefaletleri, ticari alanlardaki gayrimenkul ipoteğidir. Basel II ile birlikte ülkemizde en yoğun kullanılan bu teminat türleri ortadan kalkmaktadır. Gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketleri kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır. İyi bir derecelendirme notuna sahip olan kefillik durumu haricinde, şahıs, ortak, grup ve ilişkili şirket vb.türü kefalet yoluyla borçlanmak son derece zor hale gelmektedir. Dolayısıyla, ülkemizde yaygın olarak kullanılan teminat türlerinin (fabrika, depo, ticarethane vb.ne dayalı ticari alan ipotekleri, ortak kefaleti, grup ve/veya ilişkili şirket kefaleti, alınan müşteri çek ve senetleri) değersiz hale gelmesi nedeniyle ülkemiz bu değişimden önemli derecede etkilenmektedir. Bankalar da Basel II kapsamında kabul edilmeyen teminatlardan uzak duracaklar ve diğer kabul edilebilir nitelikteki teminatlara yöneleceklerdir.

Basel II de daha önce belirtildiği gibi, kabul edilmesi öngörülen teminatlar şunlardır (BIS,e, 2004): Nakit para, mevduat veya mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri (reytinge göre, likit ve bankalarca çıkartılan), ana endeksteki hisse senetleri, yatırım fonları, düzenlenmiş piyasalarda işlem gören hisse senetleri, düzenlenmiş piyasalarında işlem gören hisse senedi içeren fonlar, İpotek (çeşitli şart ve sınıflamalara göre) Dolayısıyla, Basel II sonrasında KOBİ'lerde özsermayenin artırılarak yeterli ve güçlü seviyeye getirilmesi ve/veya Basel II kapsamında kabul gören yeni tür teminatları teminat olarak ortaya koyarak derecelendirmeye dayalı kredi temini durumu söz konusu olmaktadır.

Tekrarlanacak olursa, Basel II ile birlikte günümüzde yoğun olarak kullanılan ve teminat kabul edilen ticari alanlara yönelik ipotekler de önemini büyük ölçüde yitirmektedir. Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb) teminat kapsamına alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Diğer yandan teminat olarak konut ipoteği maliyet avantajı yaratmakta olup, konuta dayalı gayrimenkul ipoteği ile alınan kredilerin % 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi öngörülmüştür.

3.4. Finansal Raporlama, Şeffaflık ve UFRS/UMS Setine Uyum

Basel II ile beraber, KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerde muhasebe uygulamalarında vergi yasalarının etkisinin azaldığı ve vergi ağırlıklı uygulamalardan uzaklaşacağı bir eğilim yaşanacaktır. Ayrıca, etkin muhasebe sistemi ile finansal raporlamanın önemi de çok artacaktır (BISe, 2004, Uyar-Aygören, 2006, 52-70, Mısırlıoğlu, 2006, 21-32). Sermaye piyasalarının küreselleşmesi, uluslararası yatırım kararları ve sermaye hareketleri ile şirket birleşmeleri, çeşitli ülkelerde yaşanan mali ve ekonomik krizler nedeniyle yatırımcıların katlandıkları zararlar, finansal tablo kullanıcılarını finansal tablolardaki bilgileri sorgular duruma getirmiştir. Skandalların oluşumunda, kamuya yapılan finansal raporlamaların ve finansal bildirimlerin doğru ve gerçeği yansıtmaması ve güvenilir olmamaları özel rol oynamıştır.

Basel II, finansal tablolardaki bilgilerin güvenilir, anlaşılabilir, ihtiyaca ve gerçeğe uygun, tarafsız, güvenilir, karşılaştırılabilir, tam, özün önceliğine uygun bilgiler olabilmesi için bütün dünyanın uyguladığı ve bildiği muhasebe standart ve politikaların uygulanması gerekliliğini ortaya çıkarmış ve muhasebede ortak dil anlayışını getirmiştir. Ülkelerde uygulanan

yerel muhasebe standartları terk edilmiş ve finansal raporlamada herkesin benimsediği ve uygulama taahhüdü verdiği uluslararası muhasebe standartları uygulanmaya başlamıştır (Akdoğan, 2007, 101). Bu nedenle, vergi temelli (vergi ağırlıklı) yürütülen muhasebe sistemi yerine konuya çok daha geniş bir perspektiften bakılarak UFRS'ye uygun finansal raporlamaya geçilmelidir. Bu tür bir yönelim beraberinde, önemlilik, karşılaştırılabilirlik, özün önceliği, dürüst resim ilkesi gibi hususlara uyumun sağlanmasını mümkün kılacaktır. Buna yönelik alt yapı vakit geçirilmeden oluşturulmalı ve bu konuda gerekiyorsa profesyonel danışmanlık alınmalıdır. Kayıtdışı hasılat, ciro, gelir, kar, sermaye vb. gibi tüm hususlar firmanın riskini artırıp derecelendirme notunu düşürücü yönde dolayısıyla banka kredilerinin alınmasını önleyici etkide bulunacaktır.

Basel II ile beraber, KOBİ'ler de uluslararası muhasebe standartları setine ve UFRS paralelinde hazırlanan ulusal finansal raporlama setine uyum önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, derecelendirmede de özel önem taşıyacak olan bu hususa yönelik farkındalık seviyesinin en üst seviyede olması önem taşımaktadır. Kaldı ki bu durum 2008 yılı içinde yasalararak yürürlüğe girmesi beklenen yeni TTK⁶ tasarı-

⁶ Yeni TTK Tasarısının ise, KOBİ kavramını tanımlamadığı, birkaç istisna dışında KOBİ'lere özgü spesifik bir düzenleme getirmediği gözlenmektedir. Ancak, TTK'nın ticaret düzenini biçimlendiren ve yönlendiren temel yasa olduğu gözönüne alındığında, fiiliyatta KOBİ'lerin ticari ilişkileri açısından bütünüyle yasanın uygulama alanına gireceğini düşünmekteyiz.

sında da açıkça vurgulanmaktadır. Tasarı, TMSK'yı ulusal standartların konulmasında tek ve münhasır yetkili kurum olarak kabul ederek buna uygun tekel yetkileri vermiş ve işletmelerimiz tarafından TMSK'ca yayınlanan UFRS ile uyumlu Türkiye Muhasabe Standartlarına (TMS) ve Kurulun bu konuda getireceği tüm düzenlemelere istisnasız tam uyum sağlanmasını öngörmüştür (PwC, 2007, 17).

Ayrıca, kur riski, faiz riski ve açık pozisyon gibi risklerin etkin olarak yönetilmesi de gündeme gelebilecektir. Basel II sürecinde derecelendirme yaptırmak isteyen firmalar yeterli Özsermayeye sahip olmaya çalışmaları, özsermaye yapılarını güçlendirmeli, kar dağıtımından ziyade karın sermaye ilavesi yolunu tercih etmeli ve mümkünse aynı sektördeki benzer faaliyet icra eden dağınık irili ufaklı şirketlerin birleştirilerek yeterli özsermaye yapısına sahip tek bir firma hedeflenmelidir. Böylece güçlü özsermaye yapısına sahip tek bir firmanın daha yüksek derecelendirme notuna ve dolayısıyla daha ucuz kredi maliyetiyle finansman sağlaması mümkün olabilir.

Basel II ile beraber, KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerde finansal raporlama sürecinin ve finansal raporlamanın şeffaflığı, özel önem kazanmıştır. Skandalların oluşumunda, finansal raporlama sürecinde şeffaflığın sağlanamamış olması nedeniyle bu

konu özel bir önem kazanmıştır. Dolayısıyla, KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerimizin eski alışkanlıklarını bir kenara bırakarak, şeffaf bir finansal raporlama sürecine kendilerini hazırlamaları önem arz etmektedir. Skandallar sonrası ABD'de çıkarılan Sarbanes-Oxley yasası ile beraber UDS, UFRS, AB düzenlemeleri ve ulusal düzenlemelerde şeffaflık konusuna özel bir önem verilmeye başlanmıştır. Benzer şekilde yeni AB 8. Direktifinde (CEC, 2006) de finansal raporlamadaki şeffaflığa özel bir önem verilmiş ve işletmelerin web sayfalarında yayınlanmak üzere şeffaflık raporunun hazırlanması öngörülmüştür. Bu nedenle bu konuya özel önem verilmesi gerekmektedir.

3.5. Bağımsız Denetim, Etkin İç Kontrol, İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri

Basel II, yeni bir sermaye yeterliliği hesaplamasının ötesinde, kapsamlı bir risk yönetimi kültürünü de işletmelere yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Risklerin tanımlanması ve minimize edilmesi ise iç denetim ve iç kontrol sistemlerinin kurulması ve etkinliğinin sağlanması ile mümkündür (Kökeç, 2007, 6). Dolayısıyla Basel II ile beraber, KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerde iç kontrol ve bağımsız denetime olan ihtiyaç artacaktır. Bağımsız denetim doğru ve güvenilir fi-

nansal raporlamanın unsurlarından birisi olarak görülmektedir. Ayrıca, bağımsız denetim geçirme ve daha fazla denetime tabi olmanın yüksek derecelendirme notuna ve dolayısıyla daha düşük faizli kredi ve fon kullanma anlamına geleceği unutulmamalıdır. Basel II’de önemi son derece artan bir diğer olgu da iç kontrol ve iç denetim olgusudur. Basel II ve iç kontrol için ayrıca bkz. (Aksoy,d, 2007) İç kontrol, bir şirket veya kuruluşun mevcut, mevzuat ve kuruluş amacı doğrultusunda belirlenen politika, yöntem uygulama prosedürleri ve limitlere uygun olarak, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini , veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, yönetim tarzı ve organizasyon yapısında her seviyedeki personel tarafından yürütülen faaliyetler bütünüdür ifade eder.

İç kontrol ve iç denetim önemli süreçler olup, yönetimin sorumluluğu çerçevesinde sürekli ve sistematik bir şekilde yürütülmesi icap eder (Topuz, 2007, 53). Skandalların oluşumunda, skandalların odağında olan işletmelerde iç kontrol sistemlerinin olmaması ve etkin bir biçimde çalıştırılmaması özel bir rol oynamıştır. Bu nedenle, skandallar sonrası çıkarılan tüm küresel düzenlemelerde ve standartlarda iç kontrol ve iç denetim konusuna özel bir önem verilmiştir. İç kontrol ve iç

denetim sistemlerinin oluşturulması ve iç denetimin önem kazanmasında, ortak amaç olan faaliyetlerin verimliliğini ve etkinliğini yükseltmek, işletmeye ait varlıkların korunmasını temin etmek, kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarını değerlendirmek, hata ve hileleri (fraud) en aza indirmek, işletme politikalarına uyumu sağlamak ve işletme faaliyetlerinin kanun, tüzük, yönetmelik ve özel yönergelere uygunluğunu sağlamak, işletme faaliyetlerindeki tüm iş akışları ve süreçler içinde iç kontrol bulunup bulunmadığı ve/veya bulunuyorsa etkin olup olmadığını tesbit etmek gibi konular son derece ön plana çıkmıştır.

Bu doğrultuda, Basel II ile beraber, KOBİ’ler başta olmak üzere tüm işletmelerde derecelendirme ve buna bağlı olarak iç kontrol sistemlerinin önemi iyice belirginleşmiştir. Dolayısıyla önümüzdeki yakın süreç içerisinde, derecelendirme ve buna bağlı iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin kurulması ve etkinliğinin sağlanması yönünde hızlı bir süreç yaşanacaktır. Çünkü Basel II ışığında yapılacak derecelendirmede ve daha yüksek derecelendirme notunun alınmasında, işletmede iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin kurulmuş olup olmadığı, kurulmuşsa etkinliğinin sağlanıp sağlanmadığı gibi hususlar öncelikle araştırılacaktır.

Global anlamda ülkemizin sanayi sektöründeki rekabet gücünü ifade eden işletmelerimizin faaliyetlerini büyük oranda banka kredileri ve yabancı kaynaklarla finanse ettikleri, sürdürdükleri ve “banka kredileriyle finansman” yöntemini ağırlıkla tercih ettikleri dikkate alınır, düşük faizli kredi ve fon kullanmanın olmazsa olmazlarından biri haline gelen derecelendirme olgusu ön plana çıkacaktır. Ön plana çıkan derecelendirme olgusuna paralel olarak, yüksek derecelendirme notunda temel alınan en önemli kriterlerden birisi durumundaki iç kontrol ve iç kontrol sistemlerinin kurulmuş ve etkinliğinin sağlanmış olması hususu da gözardı edilmemelidir.

Dolayısıyla, bu gereklilik ve eğilime ilişkin yeterli farkındalığın proaktif biçimde şimdiden sağlanarak tüm işletmelerimizce zaman geçirilmeden bu gelişmeye hazırlıklı olunması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, iç kontrol ve iç denetim sistemleri ile iç denetim birimlerinin KOBİ’ler bünyesinde geciktirilmeksizin oluşturulması hazırlık anlamında atılmış proaktif ve isabetli bir adımı oluşturacaktır.

Basel II ile beraber, KOBİ’ler başta olmak üzere tüm işletmelerde risk yönetim sistemlerinin kurulması ve etkinliğinin sağlanması süreci yaşana-

caktır. İşletmeler risklerini ve risk değerlendirme süreçlerini yeni baştan gözden geçirecekler ve bahse konu risklerini en etkin biçimde yönetebilecekleri etkin risk yönetim alt yapı, süreç, sistem ve iş akışlarını oluşturacaklardır (TBB, 2004).

3.6. Kurumsal Yönetim, İşletme Politikaları ve İş Ortaklarının Seçimi

Skandalların yaşanması ve skandalların oluşmasında kurumsal yönetim eksikliğinin de önemli etkenlerden birisi olması nedeniyle, kurumsal yönetimin önem kazandığı ve buna yönelik düzenlemelerin yoğunlaştığı bir süreç yaşanmıştır⁷. Basel II ile beraber, KOBİ’ler de dürüstlük, şeffaflık, eşitlik, hesap verilebilirlik, sorumluluk vb. şeklinde tanımlanan kurumsal yönetim ilkelerine hayatiyet kazandırılması gündeme gelecek ayrıca geleneksel işletme yönetiminden profesyonel ve kurumsal işletme yönetimine geçiş süreci ve eğilimi yaşanacaktır.

Neticede, Basel II ile beraber, KOBİ’lerde şimdiden gerekli hazırlıklar tamamlanarak, etkin kurumsal yönetim (corporate governance) anlayışı ile etkin kurumsal yönetim sistem ve uygulamalarının kurulması, hayata geçirilmesi ve etkinliğinin artırılması önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, Basel II ile beraber, KOBİ’lerde işlet-

⁶ Kurumsal yönetim, ilkeleri ve etkileri için ayrıca bkz. AKSOY, Tamer, “Global Etkili Skandallar Sonrası Gündeme Gelen OECD Kurumsal Yönetim (Corporate Governance) İlkelerinden AB İle Uyum Sürecindeki Türkiye İçin Çıkarılacak Dersler”, Bülten Dergisi, ASMMMO, Yıl:14, Sayı:154, Mayıs-Haziran 2004, s.18-22

me temel politikalarının derecelendirmeye olumlu katkı yapacak ve yüksek derecelendirme notu alabilecek tarzda yeniden belirlenmesi ve çalışılacak iş ortaklarının derecelendirme ışığında daha selektif ve titiz şekilde seçilmesi de büyük önem taşımaktadır.

3.7. Basel II'nin KOBİ'lerine Etkilerine Toplu Bakış

Basel II düzenlemeleri ve getirilen süreç KOBİ'leri önemli ölçüde etkilemektedir. Yazımız içeriğinde ayrıntıları sunulduğu üzere, bahse konu temel etkilere toplu biçimde aşağıdaki tabloda özet olarak yer verilmektedir.

Basel II'nin KOBİ'lere Yönelik Temel Etkileri
<ul style="list-style-type: none">• Derecelendirme ve derecelendirme notunun önem kazanması, derecelendirme sürecine tabi olma• Kredi risk grupları ve ölçüm kriterlerinin değişmesi• Etkin muhasebe sistemi ve finansal yönetim kalitesinde artış• Doğru, güvenilir, şeffaf ve UMS/UFRS ile tam uyumlu bir finansal raporlama• Kamuya açıklanacak daha şeffaf bilgiler nedeniyle şeffaflığın ve piyasa disiplininin artması,• Veri sunum kalitesinde artış ve piyasa farklılaştırması• Kurumsal yönetim (KY) ve yönetim yapılarında iyileşme ve KY sistemlerinin kurulması• Risk alma kararlarında değişme, risk yönetimi (RY) sistemlerinin kurulması, RY kültürünün ve etkinliğinin artması,• İç kontrol, ve iç denetim sistemlerinin kurulması, etkinliğinin artırılması• Bağımsız dış denetimin öneminin artması• Kayıtdışı artış, kayıtdışılıkta azalış• Veri kalitesi, iş akışları ve süreç yönetimi dahil tüm faaliyetlerde etkinlik ve verimlilik artışı• Aşgari sermaye gerekliliğinde değişme, yeterli sermaye, özkaynakların artması• Borçlanma davranışları ile portföy tercihleri ve kredi maliyetlerinin değişmesi ve farklılaşması• Teminat yapısında ve kabul edilen teminat türlerinde değişme• Bilgi işlem sistem ve altyapılarının oluşturularak geliştirilmesi, bilgi işlem yatırımlarında ve maliyetlerinde artış• İşletme politikalarında ve iş ortaklarının seçiminde değişme• Satış ve pazarlama faaliyetlerinde etkinlik ve verimliliğin öne çıkışı• Rekabet yapılarının iyileşmesi,ve rekabetçilik yeteneğinin artması• Açık iletişim kanalları ihtiyacı, iç/dış tüm ilgili taraflarla (Müşteri, tedarikçi, çalışan vb.) olan diyalogda etkinlik• Güvenilirlik ve etik ilkelerle uyumlu faaliyet ve çalışmanın önem kazanması• Personel kalitesinde iyileşme, uzmanlaşma, işe vukufiyet ve liyakatın önem kazanması• İnsan kaynağına yatırım yapılması, nitelikli işgücü, eğitim ihtiyacının artması,

SONUÇ

Basel II düzenlemeleri, bankacılık sisteminde radikal değişiklikler ve yenilikler getirmektedir. Diğerlerine ilaveten Basel II, bankalarla işletmeler arasında yoğun kredi ilişkilerini de öngören bir uluslararası kurallar bütünü niteliğindedir. Bu yönüyle Basel II; ilk başta sadece bankaları etkiliyor gibi görünse de, getirdiği risk odaklı sermaye yönetimi, derecelendirme mekanizması, kredi ilişkileri ve risk bazlı kredi fiyatlaması sebebiyle KOBİ'leri de (yukarıdaki tabloda özet olarak sunulan noktalarda) aynı oranda ve doğrudan etkilemektedir. Ülkemizdeki işletmelerin neredeyse tamamı AB KOBİ tanımı ve ölçüğü içinde kalmaktadır. Dolayısıyla, faaliyetlerinin çok büyük ölçüde banka kredilerine dayanması sebebiyle, Basel II'nin KOBİ'ler açısından önemi ihmal edilemeyecek boyuttadır.

Gelişim sürecine bakıldığında Basel II'nin, uluslararası gelişmeler ışığında giderek genel kabul görmüş küresel düzenleme niteliği kazandığı gözlenmektedir. AB müktesebatına da dahil edilmiş olması nedeniyle, ülkemizdeki KOBİ'ler tarafından Basel II düzenlemeleri ve süreci konusunda farkındalığın artırılması önceliği bulunmaktadır. Bu sürecin getirdikleri, etkileri ve atılması gereken adımlara yönelik farkındalığın sağlanmasını takiben, yazımız içeriğinde detayları

zikredilen adımların ve dönüşümlerin de en kısa sürede gerçekleştirilmesi zorunluluk arz etmektedir.

Sonuç olarak, gerçekçi ve etkin bir master plan ve vizyon ışığında, KOBİ'lerce tüm paradigmaların (davranış, iş yapış ve düşünme şekilleri) değiştirilmesi ve gerekli adaptasyonların en kısa sürede realize edilmesi önem taşımaktadır. Bu tarz bir aksiyon, "varlığını" ve "yaşamını" banka kredileriyle sürdüren KOBİ'lerimiz açısından gereksinimden öte bir zorunluluk anlamı taşımaktadır. Diğer yandan, yeni TTK tasarısı henüz yasalaşmamıştır. Ayrıca, kredi riskinin Basel II kapsamında derecelendirilmesi uygulaması da BDDK'ca 2009 başına ertelenmiştir. Bahse konu erteleme ve gelişmelerin, gerekli değişim ve dönüşümlerin gerçekleştirilmesinde KOBİ'lerce bir "fırsat" olarak değerlendirilmesinin uygun ve isabetli olacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

- Ada, Nesrin, (2007) "Küçük ve Orta Boy İşletmelerde (KOBİ) Finansal Destek Uygulamaları", **Dayanışma**, 99, (2007)
- Akdoğan, Nalan, (2007) "Türkiye Muhasebe /Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanma Süreci: Sorunlar, Çözüm Önerileri", **Mali Çözüm**, 80 (2007)
- Aksoy, Tamer , (2004a) "Bankalarda Risk Portföyünün Etkin Yönetimi ve Operasyonel Risk Yönetimine İlişkin Başarı Faktörleri", **Bülten Dergisi**, 153 (2004)

- Aksoy, Tamer, (2005b), “Basel I-II Sermaye Yeterliliği Uzlaşları Işığında Bilanço Varlıklarında Risk-Bazlı Ağırlıklandırma ve Risk-Odaklı Kredi Fiyatlamasının Çok Yönlü Etkilerine Yönelik Bir İnceleme” **Üçüncü Sektör Kooperatifçilik**, Türk Kooperatifçilik Kurumu, 150 (2005)
- Aksoy, Tamer, (2004c), “Global Etkili Skandallar Sonrası Gündeme Gelen OECD Kurumsal Yönetim (Corporate Governance) İlkelerinden AB İle Uyum Sürecindeki Türkiye İçin Çıkanacak Dersler”, **Bülten Dergisi**, 154 (2004)
- Aksoy, Tamer (2007d), Basel II ve İç Kontrol, No:53, Ankara: ASMMMO yayını, Ağustos
- Alp, A. ve S.Üstündağ, (2007) “Bankaların Derecelendirilmesi”, **Active**, Temmuz- Eylül (2007)
- Altman, E.&Saunders A., (1998) “Credit Risk Measurement: Developments Over the Last 20 Years”, **Journal of Banking & Finance**, 21, (1998)
- Atiker, M. (2005), **Basel-I ve Basel-II**, Konya Ticaret Odası Etüd-Arş. Servisi, Bilgi Raporu,41, (2005)
- BDDK (2005a), **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II)**, Ocak (2005)
- BDDK (2001b), Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, **Resmi Gazete**, 24312/08.02.2001
- BDDK (2007c), http://www.bddk.org.tr/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/349623_07_2007.pdf (erişim: 02.08.2007)
- BIS, (2004a), **Basel Committee, Implementation of Basel II: Practical Considerations**, June 2004: (<http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>).
- BIS(2007b), <http://www.bis.org/bcbs/index.htm> (erişim tarihi:04.02.2007)
- BIS, (2004c), Basel Committee, Basel II: Revised International Capital Framework: History, 26 June 2004; (<http://www.bis.org/publ/bcbsca.htm>).
- BIS, (2001d), Basel Committee, **The Basel New Capital Accord: Consultative Document**, January
- BIS, (2004e), **Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework**, June, (<http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>)
- BIS, (2007f), **History of the Basel Committee and its Membership**, <http://www.bis.org/bcbs/history.htm> (erişim tarihi: 26.08.2007)
- CEC, (2006) **Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on Statutory Audits of Annual Accounts and Consolidated Accounts**, Amending Council Directives 78/29.9.2006
- Çelik, Semih, (2007) “Basel II ve KOBİ’ler”, **Dünya Gazetesi**, 25.5.2007
- Deloitte, (2007a), **Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları**, CEO Serisi,
- Deloitte, (2007b), **TTK Tasarısı, KOBİ’ler Alanında Getirdiği Yenilikler**, CEO Serisi.

- Dicle, B. (2007) "Basel II:Pratik Bilgi ve Önlemler", **Yaklaşım**, Temmuz 2007
- Doyrangöl, Nuran Cömert, ve Müge Saltoğlu, (2007) **Muhasebeci Gözüyle Basel II**, http://modav.dernex.com/Upload/tezler/muhasebeci_gozuyle_base12.doc, (erişim:14.5.2007)
- EC, (2005a), (Commission Recommendation 2003/361/EC)The Activities of the European Union for Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs), **SME Envoy Report**, 2005
- EC, (2007b), European Parliament and of the Council, **Directive 2006/48/EC on Relating to the Taking up and Pursuing of the Business of Credit Institutions**, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_177/l_17720060630_en00010200.pdf (erişim tarihi: 16.09.2007)
- EC, (2007c), European Parliament and of the Council, **Directive 2006/49/EC on the Capital Adequacy of Investment Firms and Credit Institutions**, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_177/l_17720060630en02010255.pdf (erişim tarihi:27.10.2007)
- EC, (2007d), http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm (erişim tarihi: 18.03.2007)
- EMF, (2004) **Position Paper on the Weighting of Covered Bonds**, 16th April.
- Geçer, Turgay, (2005) "Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen", **Active**, Mart-Nisan.
- Korkmaz, T., (2004) "Bankalarda Kredi Riski Ölçümünde Alternatif Yöntemler", **Active**, Tem-Ağust.
- Kökez, Ramazan,(2007), **Basel II& İç Kontrol ve İç Denetim**, Masars&Denge, 30.yıl, İstanbul.
- Kurt, Gülüzar, (2006) **Basel II**, handout, İZMMMO, 11Kasım.
- Lee, Kidder, (2003) "Basel II: Roadblock or sunu Opportunity?", **Mortgage Banking**, September.
- Mısırlıoğlu, Ufuk, (2006) "UFRS ve Basel II'nin İşletme Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri", **Mali Çözüm**, 76 (2006)
- PwC, (2007) **Türk Ticaret Kanunu Tasarısı**, Geleceği Hazırlayan Bir Düzenleme,
- Resmi Gazete, (2005) **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik**, 25997/18 Kasım.
- SPK, (2003) "Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti Ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği", Seri:VIII, No:40. **Resmi Gazete**, tarih/ no: 4.12.2003/25306
- Şenturan, Ş. (2006) "Basel II Standartları ve KOBİ'lerde Kurumsal Yönetişim", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Ekim (2006)
- TBB, (2004) **Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri**, 238, Eylül.
- Topuz, A. (2007) "İşletmelerde İç Kontrol Nedir, Standartları Nelerdir?", **Mali Pusula**, 31 (2007)
- Türker (2007a), Masum "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", **International Conference on Role of Profession in New Milieu**, kamraj Arangam, Chennai, India, 11-13 Jan.(2007)
- Türker (2004b), Masum ve L.Kavut, SMEs

and The Role of the Accountancy Profession in Turkey,, **4th FCM Conference on the Globalisation of SMEs and The Role of the Accountancy Profession**, Hotel Quisisana, Capri, Italy, 3-4 May (2004)

- Türker (2005c), Masum, Kahraman Aslan, Esin O.Örerler, **KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Yeni Olanakları, KOBİ'lerin Halka Açılması ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri Tebliği**, Ankara: SPK yayınları.

- Uslu, O. (2007) "Basel II ve Kobilere Etkileri", <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/ozan/04.asp> (erişim: 17.04.2007)

- Uyar,S. ve H.Aygören, (2006) "Basel II İlkelerinin Kobi'lere Olası Etkileri", **Mali Çözüm**, 77 (2006)

- Yardımcıoğlu, M. ve A.V.Çam, (2007) "Sermaye Piyasalarındaki Derecelendirme Müessesesinin Basel II Kapsamında Değerlendirilmesi", **Mali Çözüm**, 80 (2007)

- Yörük, N. ve Ü.Ban, (2003) **KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama**, Ankara:Gazi Kitabevi.

- Yüksel, A. (2005) **Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**, BDDK Araştırma Raporları, 4 (2005)

